

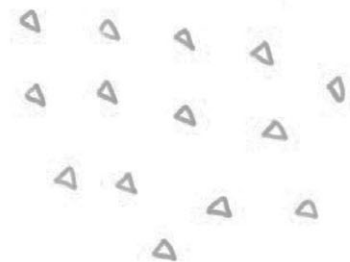
VOLODYMYR YERMOLENKO (RED.)

OEKRAÏNE

GESCHIEDENISSEN
EN VERHALEN

ISVW UITGEVERS

Volodymyr Yermolenko (red.)

Oekraïne Geschiedenissen en verhalen

ISVW UITGEVERS

INHOUD

NIEUWE INLEIDING VAN DE SAMENSTELLER	
Na de volledige invasie door Rusland <i>Volodymyr Yermolenko</i>	7
VOORWOORD	
Peter Pomerantsev	13
INLEIDING	
Tabula rasa, of: hoe je een Oekraïens terra incognita vindt <i>Andri Kulakov</i>	17
GESCHIEDENISSEN	
Oekraïne: een korte en globale geschiedenis van Oekraïens brood <i>Jaroslav Hrytsak</i>	25
Roes, Kozakken en Oekraïense identiteit Interview met <i>Serhii Plokhly</i>	41
IDENTITEITEN	
De Oekraïense cultuur en literatuur Interview met <i>Joerie Androechovytsj</i>	57
Oekraïners. Van een historische matrix tot het heden <i>Andriy Kurkov</i>	81
ARCHETYPEN	
Steppe, imperium en wreedheid <i>Volodymyr Yermolenko</i>	93
Een gespleten hart van incompleteit <i>Andrij Bondar</i>	111

VERHALEN	
Oekraïne als film	125
<i>Irena Karpa</i>	
Jij weet het beter dan ik	141
<i>Haska Shyyan</i>	
MOEDERLANDEN	
Een meerderheid als een minderheid	155
<i>Larysa Denysenko</i>	
Het vinden van een moederland	171
<i>Vakhtang Kebuladze</i>	
PIJN	
Het Donetsbekken - Oekraïne, een levensreis	185
<i>Volodymyr Rafeenko</i>	
Oekraïne en de Krim-Tataren	197
Interview met <i>Alim Aliev</i>	
BETREKKINGEN	
Oekraïens-Poolse relaties	209
Interview met <i>Ola Hnatiuk</i>	
Oekraïners en Joden	231
Interview met <i>Leonid Finberg</i>	
STEREOTYPEN	
Bewondering noch angst: stereotypen over Oekraïne in Duitsland	251
<i>Andri Portnov</i>	
De fragiele nationale veiligheid van Oekraïne	265
<i>Hanna Shelest</i>	
Over de auteurs	281
Over de vertalers	285

Volodymyr Yermolenko

NIEUWE INLEIDING VAN DE SAMENSTELLER

Na de volledige invasie door Rusland

Woorde helpen niet als je over de oorlog wilt praten. Maar tegelijkertijd zijn woorden een noodzaak. Ze zijn een belediging en ze zijn een plicht.

Ze zijn een belediging omdat ze nooit de werkelijkheid kunnen evenaren. Ze kunnen nooit de pijn van het verlies uitdrukken, of de vreugde van de bevrijding. Ze kunnen alleen aanwijzen, niet tonen, niet vertegenwoordigen.

Ze zijn een plicht omdat stil blijven over de oorlog zou betekenen dat we de deuren openen voor de terugkeer ervan. Zwijgen is niet alleen een onrecht jegens hen die lijden, zwijgen brengt het leed ook terug. Het roept misdaden op omdat eerdere misdaden niet naar behoren werden veroordeeld.

Veel is gezegd over de oorlog, en er zal veel over worden gezegd. Veel ervan zal waar zijn, veel ervan zal je helpen om de oorlog te begrijpen, maar niets zal je de oorlog doen voelen. Je kunt medeleven voelen voor iemand die het verlies van een geliefde vriend, partner of kind heeft meegemaakt, het meevoelen, maar je kunt het niet zelf voelen. Leed zien is niet hetzelfde als leed voelen. Lijden verblijft altijd in een diep ondraaglijke stilte.

En toch moeten we spreken. Spreken, niet alleen om te beschrijven, maar ook om te waarschuwen. Spreken om te herinneren. Om eer te bewijzen. Om onze schuld in te lossen. Of, beter nog, om te zeggen dat onze schuld nooit kan worden ingelost.

De geschiedenis van Oekraïne is een van de meest tragische in het Europa van de afgelopen eeuwen. Maar het is ook een van de meest belangrijke en betekenisvolle, ook al schitterde dit belang in stilte. Timothy Snyders *Bloedlanden* beschrijft het Oost-Europa van de jaren 1930 en

1940 niet alleen als de regio van extreem geweld en leed waar tientallen miljoenen stierven. Het toont deze regio, inclusief Oekraïne, ook als het zwaartepunt voor de geschiedenis van de rest van Europa. Dat is nu nog zo.

De geschiedenis van Oekraïne is belangrijk voor Europa omdat het een geschiedenis is van een grote waardenstrijd. Het is een geschiedenis van een van de belangrijkste twisten, die tussen het idee van de republiek en het idee van het keizerrijk. Het idee van de republiek ziet de samenleving als een samenwerking tussen vrije en verantwoordelijke mensen. Het idee van het keizerrijk ziet de samenleving als een hiërarchie van overheersing die in stand wordt gehouden door ideologie en geweld. De huidige oorlog is een van de belangrijke fasen in deze strijd, en een kans voor het idee van de republiek om het idee van het keizerrijk te verslaan in dit deel van de wereld.

Het grootste deel van de geschiedenis voerde Oekraïne strijd in stilte. Het land werd doodgezwegen door het dominante Russische verhaal, dat doet alsof Oekraïne niet bestaat. Volgens dat verhaal heeft het idee van een republiek in Oost-Europa geen zin. Ook de Europeanen zwegen erover, gefascineerd door of bang voor het immense geweld waartoe Rusland in staat is. Men ging niet graag op zoek naar alternatieve visies op de Oost-Europese geschiedenis.

Dit boek, geschreven in 2019, was een van de pogingen om deze stilte te doorbreken. Het merendeel van de emoties, ideeën en inschattingen erin is hetzelfde gebleven. De totale oorlog die Rusland in 2022 ontketende, is een steeds wreder, gewelddadiger en onmenselijker voortzetting van de wreedheid, het geweld en de onmenselijkheid die het in 2014 ontketende.

Dit boek is een verzameling essays van Oekraïense historici, filosofen, schrijvers, kunstenaars en analisten. Ze biedt geen samenhangend top-downsysteem waarmee je naar Oekraïne kunt kijken (zo'n systeem bestaat niet), maar toont de democratische politieke cultuur van de Oekraïeners, hun liefde voor vrijheid, hun pluraliteit en hun strijd tegen tirannie op meerdere verschillende manieren.

Deze essays zijn niet puur theoretisch en niet puur persoonlijk. Ze zijn een mengsel van die twee. Ze vertellen verhalen en vermengen deze verhalen tot een geschiedenis. Of geschiedenissen, in het meervoud.

Oekraïne lijkt meer op de borduursels op een Oekraïens geborduurd hemd, een *vyshyvanka*, dan op een piramide. Het is gebouwd met aarde,

bomen en vuur in plaats van met marmer en stenen. Oekraïne is botanisch: kwetsbaar maar onoverwinnelijk. Het zag heel vaak de collectieve dood in het gezicht, maar vond altijd de kracht om een weg naar een nieuw leven te vinden. Het is een collectieve feniks.

Misschien geeft dit ons vertrouwen, ondanks zoveel pijn. Misschien geeft dit ons geloof, ondanks het cynisme dat de wereld beheerst.

Oekraïne is een natie ondanks. Het behield zijn identiteit ondanks talrijke pogingen om het te vernietigen. Het behield zijn taal, hoewel die in het Russische Rijk werd verboden en vervolgens in de Sovjet-Unie kunstmatig werd vervormd. Het behield zijn op vrijheid gebaseerde politieke cultuur ondanks dat het verschillende eeuwen gebukt ging onder autoritaire regimes en een totalitaire unie. Het behield zijn cultuur hoewel zijn belangrijkste culturele leiders werden vermoord tijdens de stalinistische terreur of de stagnatie van Brezjnev.

De afgelopen jaren vertelden Oekraïners Europa dat Rusland een rijk is dat zich wil uitbreiden en gebieden wil veroveren die het als zijn 'eigendom' beschouwt. Oekraïners vertelden Europa dat Rusland energiebronnen als wapen gebruikt en dat het beter is om Europa's afhankelijkheid daarvan te verminderen voordat het te laat is. Oekraïners vertelden Europa dat het poetinisme niet alleen het bewind van een dictator is, maar ook een uiting van een diepgewortelde cultuur van geweld en straffeloosheid in de Russische samenleving.

Al deze Oekraïense duidingen van de moderne geschiedenis werden vaak opgevat als overdrijvingen, maar op al deze punten hebben Oekraïners gelijk gekregen. Niet omdat zij slimmer zijn, maar omdat zij het Russische imperiale kwaad al veel langer kenden. Wij kennen dit kwaad maar al te goed uit ons eigen verleden.

Vandaag is Oekraïne niet alleen in gevecht, maar denkt het ook na. Het denkt veel meer aan de toekomst dan aan het verleden. Het heeft enkele ideeën over de toekomst, die van onontkoombaar belang kunnen zijn voor de hele vrije wereld.

Ten eerste is het goed om de afhankelijkheid van Russische energie te

verminderen. Dit moet een stimulans zijn voor Europa om vastberaden vooruitgang te boeken op het gebied van groene energie. De oorspronkelijke schok kan zorgen voor opmerkelijke resultaten in de toekomst. Het zal Europa ertoe aanzetten moderne technologie te gebruiken om een nieuwe harmonie met de natuur te bewerkstelligen.

Ten tweede biedt Oekraïne een interessante uitweg voor het conflict tussen traditie en moderniteit dat de wereld momenteel slijt. De Oekraïense cultuur geeft blijk van een merkwaardig evenwicht tussen deze twee polen: onze modernisten in de cultuur groeven en graven diep in de nationale tradities. En dit zou een blauwdruk voor de toekomst kunnen zijn: een wereld die hypermoderne technologie aanwendt om de grootste waarde van traditionalistische samenlevingen te bereiken: leven in harmonie met de natuur.

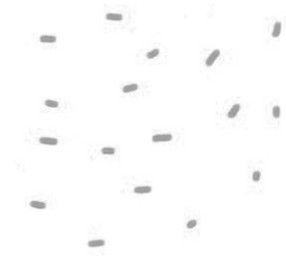
En ten derde: Oekraïners blazen het oude Europese krijgersethos nieuw leven in. Europa is gebouwd op een evenwicht tussen een krijgersethos en een burgersethos. Het krijgersethos koestert de overwinning op het slagveld; het burgersethos koestert het compromis op de markt. Het burgersethos is goed in het opbouwen van een samenleving op het idee van compromis en dialoog; het krijgersethos moet zeggen waar het compromis ophoudt, om een compromis met het kwaad te vermijden. Noch alleen het burgersethos, noch alleen het krijgersethos kan een gezonde samenleving voortbrengen. Als het krijgersethos wordt verabsoluteerd, krijgen we een samenleving als een oorlog van allen tegen allen, waarin geen enkel compromis mogelijk is; als het burgersethos wordt verabsoluteerd, krijgen we een maatschappij waarin je over alles (inclusief het menselijk leven) een compromis kunt sluiten, en alles in ruilobjecten verandert.

Oekraïne laat zien dat een evenwicht tussen het krijgersethos en het burgersethos noodzakelijk is en dat we het opnieuw moeten scheppen.

Dit boek laat je zien hoe Oekraïense geschiedenissen en Oekraïense ervaringen interessant, meeslepend en inspirerend kunnen zijn. Voor Europa, en voor de rest van de wereld.

Vertaald door Florian Jacobs.

Peter Pomerantsev

VOORWOORD

Een van de opmerkelijke eigenschappen van Oekraïne is dat niemand echt weet waar het is. Voor velen, niet in de laatste plaats Vladimir Poetin, is het een uitbreiding van neo-tsaristisch Rusland. Voor anderen is het een Midden-Europese staat, een proto-Polen van gefrustreerd bloed en taalnationalisme dat enkel de kans nodig heeft om sterke staatsinstituties te bouwen die zijn essentie uitdrukken. Een vooraanstaande groep Oekraïense sociologen, de Nestor Groep, betoogt dat het Oekraïense waardensysteem zowel het Russische model van paternalistische vergoddelijking van autoriteit als de taal-plus-bureaucratie-maakteen-staat-logica van Midden-Europa afwijst. In plaats daarvan neigen Oekraïners naar horizontale sociaal-maatschappelijke verbanden als familie, kerk en kleine ondernemingen, wat Oekraïne in dezelfde categorie plaatst als de zuidelijke, mediterrane landen als Italië en Griekenland. De Russisch schrijvende, Sovjet-Oekraïens grootgebrachte, Oostenrijks-Hongaars geïnspireerde Britse burger Igor Pomerantsev leek deze sociologen in 1977 te anticiperen, toen hij Oekraïne beschreef als onderdeel van ‘een groter Middellandse Zeegebied’:

Stroken licht
in een kamer.
Overdag.
Juli.
Kyiv.
De lichtste strook
ademt langs
op de divan.
Op een kaart voor vingers is
Kyiv

ergens nabij
Alexandrië.

Oekraïne verleidt en verwart omdat delen van al deze identiteiten, eerder verkenningen dan identiteiten, tegelijkertijd bestaan en hun eigen soort betekenissen vormen. Russische identiteit hier is niet zoals Russische identiteit in Rusland; Oost-Europa niet zoals Polen; Midderraan niet hetzelfde Midderraan als Sicilië of Griekenland, en als het Alexandrië is, dan is het het half-gehallucineerde Alexandrië van Lawrence Durrell. Natuurlijk heeft deze polyfonie westerse schrijvers en commentatoren verward die de dingen in simpele rechte lijnen willen zien. Maar Oekraïne verzet zich tegen rechte lijnen – het is een ruimte die alle oude, beperkte modellen van identiteit breekt. Haar informele tweetaligheid drijft de spot met het Herderiaanse idee dat taal een natie maakt. Het is een ruimte waar moslims en joden elkaar traditioneel uit de brand helpen. Waar men nationalisme met de meest liberale democratie kan associëren (net als met het stellige fascisme) terwijl men multiculturalisme voor het karretje van imperialisme kan spannen. Het is een land waar zeer verschillende verhalen over het verleden tegelijkertijd spelen, en waar de vraag wat Europa betekent op dit moment van het grootste existentiële belang is en heviger dan ooit wordt betwist. Oekraïne loopt in die zin voorop. Terwijl andere, zogenaamd meer ontwikkelde landen zich het hoofd breken over hoe ze hun identiteit moeten verzoenen met de destabiliserende gevolgen van globalisering, heeft Oekraïne al veel langer ervaring met het omgaan met de paradoxen van een niet-lineaire natie.

Dit maakt het werk van schrijvers en denkers die uit deze creatieve stroming komen van vitaal belang. Een van de grootste fouten van de literaire en journalistieke wereld in wat ooit als ‘het Westen’ bekendstond is het onvermogen om Oekraïense stemmen te vinden die over de Oekraïense ervaring spreken. Godzijdank zijn er enkele uitzonderlijke westerse academici die behulpzaam zijn, maar het is hoog tijd dat Oekraïners over de Oekraïense ervaring vertellen. Want wat Oekraïne zo fascinerend maakt, is dat het in een staat van wording is. Dit is iets dat ik met eigen ogen heb ervaren.

Vertaald door Marthe Kerkwijk.

Oekraïne staat meer op de kaart dan ooit. Steden als Kyiv en Kharkiv zijn onophoudelijk in het nieuws, en president Zelensky is uitgegroeid tot een van de indrukwekkendste staatshoofden ter wereld.

In *Oekraïne. Geschiedenissen en verhalen* introduceren zestien denkers en schrijvers Oekraïne aan een niet-Oekraïens publiek. Ze vertellen over de geschiedenis van hun land, Oekraïense literatuur, filosofieën en mythes, de stereotypes, het uitgaansleven, en nog veel meer.

De samensteller, de bekende filosoof Volodymyr Yermolenko, schreef voor deze Nederlandse vertaling een nieuw voorwoord waarin hij de realiteit van de oorlog beschrijft.

Wil je Oekraïne beter leren kennen? Lees *Oekraïne. Geschiedenissen en verhalen*. Alle opbrengsten van het boek gaan bovendien naar goede doelen die Oekraïne steunen.

